

*Zuzanna Łubińska*

Uniwersytet Warszawski, Polska

e-mail: [zuzialubinska@gmail.com](mailto:zuzialubinska@gmail.com)

OIRCD: 0000-0002-6467-0498

## **REGULACJA PRAWNA PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ**

### **LEGAL REGULATION OF ORGANIZED CRIME**

#### **Abstract**

This paper addresses the problem of organized crime using the example of the Sicilian Mafia. The main purpose of the argument is to present the Mafia's activity as a pathology of the system, which has a negative effect on both the economy and the legal situation of southern Italy. The study is largely concerned with national and EU regulations related to organized crime. Attention is also devoted to the United Nations Convention on the subject in question. In addition, the paper discusses the impact of the Mafia on economic processes and society. In particular, the Mafia's activities in the security industry are examined. The overall aim is to present the Mafia as a system error and to explore extensively the topic of the Mafia in Italian Sicily from a legal and economic viewpoint, with an emphasis placed on organized crime as a global problem.

#### **KEYWORDS**

Mafia, law, legal system, organized crime, Sicily

## SŁOWA KLUCZOWE

mafia, prawo, system prawny, przestępczość zorganizowana, Sycylia

*Włochy dały światu przede wszystkim trzy rzeczy: prawo rzymskie, spaghetti i mafię.* Tematem niniejszej pracy pozostaje jednak ostatnie z przytoczonych przez aktora Douglasa Thompsona słowo – mafia. Mafia, która potrafi pozbawić życia, szantażować, doszczętnie zniszczyć gospodarkę oraz wyrzucić nieoceaniony wpływ na porządek prawny. Włoska Cosa Nostra odgrywała decydującą rolę w sycylijskiej gospodarce i polityce przez ostatnie 150 lat i często była uważana za jeden z głównych powodów, dla których Sycylia pozostawała w tyle za resztą Włoch pod względem rozwoju gospodarczego i społecznego. W 2020 r. PKB *per capita* na Sycylii wynosił 17 900 euro w porównaniu do 26 197 euro dla całych Włoch<sup>1</sup>. Jak na istnienie działalności zorganizowanej powinny zareagować organy legislacyjne?

Na początku warto jednak odpowiedzieć na pytanie, czym właściwie jest przestępczość zorganizowana. Zgodnie z wykładem kursowym *Terrorism and organised crimes* prowadzonym przez prof. SGH Krzysztofa Kozłowskiego istnieją trzy podejścia do zrozumienia przestępczości zorganizowanej. Pierwsze z nich opiera się na podkreślaniu organizacji hierarchicznej. Jest to podejście powszechne, acz nieprofesjonalne, czerpiące wiele ze stereotypów mafii włoskiej. Kolejnym podejściem jest określenie przestępczego charakteru zorganizowanych poprzez zachowania czy procesy – np. handel narkotykami, ludźmi, bronią. Jest to podejście bardziej pragmatyczne, specyficzne dla organów ścigania i orzecznictwa. Ostatnie wymienione podejście jest oparte na podaży i popycie na przestępczość – specyficzne dla ekonomii politycznej, analizujące przestępczość jako rynek dóbr i usług, które są z jakiegoś powodu zakazane.

Żadne z powyższych podejść nie powinno być traktowane jako jedyne słuszne. W rzeczywistości wszystkie są przydatne i poprawne, w pewnych okolicznościach niektóre bardziej niż inne. Jednak w przypadku każdego z tych podejść możemy zdefiniować trzy podstawowe elementy wspólne dla wszystkich rozumień przestępczości zorganizowanej:

- 1) duża skala przestępczości;
- 2) zaangażowanie władzy;
- 3) finansowy aspekt działalności.

<sup>1</sup> Zob. [www.istat.it](http://www.istat.it) (dostęp 30.10.2022 r.).

## KONWENCJA ONZ Z PALERMO

Jak już zostało to wskazane wcześniej, skala mafii jest na tyle szeroka, że zasługuje na regulacje nie tylko na gruncie krajowych przepisów, ale również tych międzynarodowych. W 2000 r. Organizacja Narodów Zjednoczonych podjęła się wystosowania konwencji, w której zostały zdefiniowane różne pojęcia dotychczas traktowane dość enigmatycznie i szeroko. Chociaż obecnie obowiązująca definicja nadal pozostaje szeroka, jest punktem zaczepiania do dalszego rozwoju tej gałęzi doktryny prawnej.

W omawianym akcie prawnym w art. 2 pkt a znalazła się definicja zorganizowanej grupy przestępczej. Nauka nadal więc wzbrania się od ścisłego określenia zorganizowanej przestępczości. Zgodnie z art. 2 pkt a ma ona następujące brzmienie: „zorganizowana grupa przestępcza» oznacza posiadającą strukturę grupę składającą się z trzech lub więcej osób, istniejącą przez pewien czas oraz działającą w porozumieniu w celu popełnienia jednego lub więcej poważnych przestępstw określonych na podstawie niniejszej konwencji, dla uzyskania, w sposób bezpośredni lub pośredni, korzyści finansowej lub innej korzyści materialnej”<sup>2</sup>.

Jeżeli by ograniczyć analizę tej definicji do samej kwestii struktury, należy zauważyć, co następuje w kolejnych artykułach konwencji. Otóż art. 2 pkt c konwencji wskazuje przez negację, że jest to grupa, która powstała w sposób nieprzypadkowy (losowy) w celu natychmiastowego dokonania przestępstwa, nie potrzebuje mieć formalnie określonych ról swoich uczestników, czasu trwania członkostwa ani rozwiniętej struktury. Jest to warunek konieczny, ale nie wystarczający. Otóż oprócz tej cechy występuje jeszcze ciężar gatunkowy czynów oraz cel w postaci korzyści, które muszą wystąpić łącznie.

Oprócz powyższej definicji autorzy konwencji zdecydowali się także na określenie, czym według ONZ jest „poważne przestępstwo”. I tak, w myśl art. 2 ust. b: „poważne przestępstwo» oznacza zachowanie stanowiące przestępstwo podlegające maksymalnej karze pozbawienia wolności w wysokości co najmniej czterech lat lub karze surowszej”.

## DYREKTYWY PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY 2015/849 ORAZ 2018/843

W regulacjach prawnych Unii Europejskiej również znajdujemy próby zdefiniowania przestępczości zorganizowanej. Za taką próbę można uznać

<sup>2</sup> Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz.U. z 2005 r., nr 18, poz. 158).

wymienioną w art. 3 pkt 4 pierwotnej dyrektywy 2015/849 definicję działalności przestępczej, która „oznacza jakikolwiek przestępczy udział w popełnieniu następujących poważnych przestępstw:

- a) czynów określonych w art. 1–4 decyzji ramowej 2002/475/WSiSW;
- b) wszelkich przestępstw, o których mowa w art. 3 ust. 1 lit. a Konwencji Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi z 1988 r.;
- c) działalności organizacji przestępczych, zgodnie z definicją w art. 1 wspólnego działania Rady 98/733/WSiSW;
- d) nadużyć finansowych, co najmniej poważnych, mających wpływ na interesy finansowe Unii, zgodnie z definicją w art. 1 ust. 1 i art. 2 ust. 1 Konwencji w sprawie ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich;
- e) korupcji;
- f) wszelkich przestępstw, w tym przestępstw podatkowych odnoszących się do podatków bezpośrednich i pośrednich – zgodnie z definicją w prawie krajowym państw członkowskich – których maksymalne zagrożenie karą przekracza rok pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności, lub – w przypadku państw członkowskich, których systemy prawne określają w odniesieniu do przestępstw minimalny próg zagrożenia karą – wszystkich przestępstw, których dolna granica zagrożenia karą jest wyższa niż sześć miesięcy pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności”<sup>3</sup>.

Jak widać, definicja jest obszerna i składa się na nią wiele elementów, niekiedy niejasnych. Bez dalszego szukania definicji w przytoczonych aktach prawnych sens art. 3 pkt 4 dyrektywy 2015/849 nadal pozostaje niejasny. W 2018 r. Parlament Europejski i Rada zdecydowały się na zmianę lit. a i c powyższego artykułu. Zgodnie z obecnie obowiązującym stanem prawnym brzmią one następująco:

„a) przestępstw terrorystycznych, przestępstw dotyczących grupy terrorystycznej oraz przestępstw związanych z działalnością terrorystyczną, określonych w tytułach II i III dyrektywy (UE) 2017/541,

c) działalności organizacji przestępczych zdefiniowanych w art. 1 pkt 1 decyzji ramowej Rady 2008/841/WSiSW”<sup>4</sup>.

Jakkolwiek nieprzejryste są unijne regulacje dotyczące definicji zorganizowanej przestępczości, należy docenić wspólnotowego prawodawcę za podjęcie

<sup>3</sup> Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz.Urz. UE L nr 141 z 2015 r., s. 73, z późn. zm.).

<sup>4</sup> Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniająca dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE (Dz.Urz. UE L nr 156 z 2018 r., s. 43).

próby zajęcia się regulowaniem kwestii o charakterze mafijnym. Świadczy to o świadomości występowania problemu, a także niepozostawianiu walki z problemem jedynie na barkach krajów najbardziej nim dotkniętych. Widać zatem, że unijny prawodawca zdaje sobie sprawę z niekorzystnego oddziaływania mafii nie tylko na gospodarkę i społeczeństwo włoskie, ale w tym samym stopniu również na funkcjonowanie reszty unijnych krajów. Mafia sama w sobie nie zna pojęcia granic ani geograficznych, ani moralnych, dlatego prawo w tym zakresie powinno być ponadnarodowe.

## REGULACJA PRAWNA W POLSCE

Tymczasem w Polsce obecnie obowiązujący Kodeks karny<sup>5</sup> penalizuje udział w zorganizowanej grupie bądź związku mającym na celu popełnienie przestępstw, w tym również przestępstw skarbowych.

Zgodnie z art. 258 § 1 k.k.: „Kto bierze udział w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

Treść art. 258 § 1 k.k. wskazuje, że pierwsza forma (grupa) jest mniej sformalizowana czy też zhierarchizowana niż druga (związek). Kluczowym elementem, który należy poddać analizie dla prawidłowego rozróżnienia obu form, jest zdefiniowanie określenia „zorganizowana”. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że określenie to może odnosić się do aspektu funkcjonalnego lub strukturalnego – sposobu popełnienia czynu lub organizacji. W przypadku struktury może ona mieć charakter zarówno pionowy (zhierarchizowany, jasny podział zadań, przywódca), jak i poziomy (luźny, autonomia elementów składowych, bez jednego przywódcy).

Według przeważających poglądów przestępczość zorganizowana oraz zorganizowana grupa przestępcza mają jednak strukturę pionową. Tym samym art. 258 k.k. ma zastosowanie do tych postaci, które mają hierarchię. Przyjmuje się, że w ten sposób zorganizowane grupy są najgroźniejsze dla porządku publicznego.

Natomiast związek przestępczy charakteryzuje się spójną strukturą wewnętrzną z wyodrębnionym kierownictwem związku, którego cechy charakterystyczne to: stosowanie środków dyscyplinujących względem swoich członków, podejmowanie działań według z góry przyjętego planu oraz określony sposób doboru, przyjmowania oraz postępowania wobec członków (minimum 3 osoby). W praktyce procesowej o wiele częściej mamy do czynienia z grupami niż związkami.

<sup>5</sup> Ustawa z dnia 4 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1138, z późn. zm.); dalej: k.k.

Należy też zwrócić uwagę, że określenia „zorganizowana grupa” lub „związek mający na celu popełnienie przestępstwa” to pojęcia z zakresu nauki prawa karnego, którym dopiero doktryna i orzecznictwo nadaje znaczenia.

## FENOMENOLOGICZNA DEFINICJA ZORGANIZOWANEJ PRZESTĘPCZOŚCI

Stworzenie na gruncie prawa jednej, spójnej i wyczerpującej definicji zorganizowanej przestępczości nie tylko nie jest realne, co wręcz nie jest wskazane. Ta forma przestępczości zbyt szybko ewoluje i dostosowuje się do zmieniającego się środowiska, by ograniczać ją jakimikolwiek normami prawnymi. Jednak na gruncie wielu systemów prawnych, nie tylko krajowych, lecz także międzynarodowych, można pokusić się o wymienienie katalogu cech, które zazwyczaj pojawiają się przy opisie omawianej formy przestępczości. Poznanie charakterystycznych cech przestępczości zorganizowanej ułatwia rozpoznanie takiej formy działań oraz zastosowanie wobec nich przewidzianych prawnie sankcji. Przedstawiona więc zostanie w tym miejscu definicja fenomenologiczna.

Pierwszą bezsporną cechą jest działalność więcej niż jednej osoby. Zazwyczaj w regulacjach prawnych mowa jest o 3 osobach (jak w Polsce), jednak nie jest to regułą. Następnie sama cecha zorganizowania. Działania przestępczości zorganizowanej nie mogą być przypadkowe. Jeśli chodzi o strukturę, jest ona najczęściej hierarchiczna, stosowana jest zatem podległość członków grupy bądź związku. Za kolejną cechą można uznać podział zadań między członkami grupy. Każdy w grupie pełni ściśle określone funkcje, unika się przez to sporów kompetencyjnych między jej członkami. Co więcej, działanie takiej grupy powinno być nastawione na dłuższy okres, a nie na wykonanie konkretnej akcji i rezygnację ze współpracy. Czas ten może być nawet nieoznaczony. Takie wskazania można znaleźć zarówno w definicjach poszczególnych państw, jak i w Konwencji z Palermo w ramach ONZ czy dokumentach w ramach Rady Europy, Komisji Europejskiej oraz Europolu. Opisywane grupy mają być nastawione na popełnianie przestępstw, nie na same zyski, lecz właśnie osiąganie ich poprzez przestępczą działalność. Grupy oczywiście muszą następnie popełniać zaplanowane przestępstwa, czyli faktycznie konieczne jest łamanie przez nie porządku prawnego. Cechą charakterystyczną według opinii doktryny jest też wykorzystywanie przemocy przez grupy przestępcze. Mowa o przemocy zarówno zewnętrznej, jak i tej wewnętrznej służącej do dyscyplinowania członków grupy. Następnym aspektem powtarzającym się wśród grup jest ich hermetyczność wewnętrzna i zewnętrzna. Nie są one nastawione na przyjmowanie w swoje szeregi każdego chętnego – dobór członków pozostaje staranny. Kolejną ważną cechą jest uzyskiwanie dochodów z nielegalnych źródeł oraz późniejsza ich legalizacja poprzez

tw. pranie brudnych pieniędzy – proces długotrwały, skomplikowany i ryzykowny. Celem działalności zorganizowanej grupy przestępczej często jest chęć zdobycia władzy lub zysków. Nierzadko te dwie aspiracje ściśle się łączą. Do tego służą grupom liczne strefy wpływów i różnorodne kontakty, przez co najczęściej wymiar działalności opisywanych grup jest międzynarodowy.

Świadomość transnarodowości przestępczości zorganizowanej jest kluczowa do skutecznej walki z nią. Czasy, gdy grupa przestępcza działała tylko w mieście, z którego się wywodzi, już dawno odeszły w niepamięć. Obecnie w dobie globalizacji mafia rozciąga swoje wpływy na cały świat. Podany przykład handlu narkotykami jest tego idealnym przykładem. Surowiec jest importowany ze Wschodu, następnie trafia do rafinerii, np. jednej z sycylijskich, by finalnie trafić do USA. Cała narkotykowa droga powinna podlegać spójnym przepisom prawa. Brak spójności regulacji prawnych na gruncie międzynarodowym pozostawia lukę, którą precyzyjnie wypełniają kolejne tranzyty narkotyków. Przestępczość najłatwiej rozwija się bowiem tam, gdzie brak jest właściwego prawa, któremu będą podlegać przestępcy. Gdy takie prawo już istnieje, powinno być ono jak najbardziej przejrzyste.

## PRZYCZYNY POWSTANIA SYCYLIJSKIEJ MAFII

Ignorancją podczas badania zjawiska społeczno-ekonomicznego, jakim z pewnością jest mafia, byłoby niezagłębienie się w jej korzenie. Diego Gambetta za przyczyny powstania mafii akurat na Sycylii podaje endogeniczny brak zaufania, gasnący feudalizm oraz rodzący się ze szczątków *ancien regime*'u protektorzy. Dodatkowo pierwotnym powodem założenia mafii była chęć łatwego zarobku, a także podniesienia statusu społecznego jej członków. Charakterystyczne dla mafiosów było – lub wręcz nadal bywa – pochodzenie z ubogich klas społecznych. Niektórzy autorzy są wręcz zdania, że mafia nie jest żadną organizacją przestępczą ani grupą ludzi zajmujących się nielegalną działalnością, ale to postawa i określony wzór postępowania. Według poglądów Leonardo Sciascia mafioso jest rodzajem człowieka o z góry określonych cechach. Konieczne jest, aby taka jednostka była nad wyraz pewna siebie, arogancka i jednocześnie biedna. Mafia jest więc jedynie – jak podaje Zbigniew Machelski w swojej pracy *Mafia i państwo włoskie* – świadomą wygórowaną koncepcją indywidualnej siły, jedyne go arbitra we wszystkich konfliktach i sprzecznościach interesów<sup>6</sup>. Zauważalna nonszalancja i poczucie wyższości charakterystyczne dla mafiosów łączą

<sup>6</sup> Z. Machelski, *Mafia i państwo włoskie*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2008, nr 9, s. 120.

się z osobiście wymierzaną przez nich sprawiedliwością. Jak wiadomo, nie ufają oni obowiązującemu prawu, a jedynie swoim osobistym normom moralnym.

Od dawna jednak mafia kojarzy się głównie z południem Włoch, tak zwanym *Mezzogiorno*. Machelski twierdzi, że pomimo kulturowych i społecznych związków mafijnego półświatka z południowymi Włochami, mafia wcale nie pojawiła się w wyniku biedy i dysproporcji między dwoma częściami Italii. Oczywiście powiązana jest ona mocniej z południem kraju, jednak przez swoje ekonomiczne wpływy działa na terenie całych Włoch. Niezaprzeczalnie ubóstwo materialne mieszkańców w znacznym stopniu przyczyniło się do rozwoju mafijnych struktur akurat na Sycylii, jednak samo zjawisko biedy również ma swoją genezę.

### OPÓR WOBEC WŁADZY

Włochy jako państwo są tworem stosunkowo nowym. Dopiero od połowy XIX w. można mówić o istnieniu zjednoczonego włoskiego uniwersum zamiast wielu niedziałających spójnie miast-państw. Za emblematyczną datę kończącą etap ich zjednoczenia literatura przedmiotu uznaje dzień 20 września 1870 r. Przed tym okresem poszczególnymi częściami Italii rządziły różne nacje lub narody. W ten sposób w historii Sycylii jako kasta rządząca przewinęli się Fenicjanie, Grecy, Rzymianie, Bizantyjczycy, Arabowie, Normanowie, Francuzi i Hiszpanie<sup>7</sup>. Ślad pozostał po każdej z nich. Machelski w przytoczonej pracy wysuwa teorię, według której Sycylijczycy z jednej strony przyzwyczaili się do stawiania oporu władzy, gdyż zawsze była ona swoistym autorytarnym zaborcą, a z drugiej strony takie podejście do rządu pozostało w wyspiarskim społeczeństwie też po zjednoczeniu. Ludność szukała sposobów na omijanie prawa, niepłacenie podatków. Trwały spory o rolne posiadłości ziemskie, chłopci walczyli ze sobą o najlepsze fragmenty ziemi. Z kolei właściciele ziemscy tworzyli klasę wyższą, która decydowała o kształcie całego systemu rolnego włoskiego Południa. Centralna władza państwowa nie sprostała pogodzeniu dwóch tak odmiennych klas. Nie była ona w stanie zapewnić ludności poczucia bezpieczeństwa i solidarności. Tymczasem na Północy chłopci nieposiadający ziemi tworzyli spółdzielnie, które miały pomagać innym będącym w podobnym położeniu społecznym.

Państwo tworzone z mozaiki różnych wzorców i kultur musiało dostosować się do ich funkcjonowania. Nie dało bowiem rady zunifikować każdego regionu. Możliwe, że ze względu na znaczące różnice w myśleniu ludności Sycylia w dalszym ciągu funkcjonowała na własnych zasadach. Dawni arystokraci, czyli możni posiadający ziemię, wkupywali się – przemocowo oraz korzystając z posiadanych przywilejów – w instytucje państwowe.

<sup>7</sup> *Ibidem*, s. 124.

Z kolei biedniejsza społeczność Sycylii czuła narastającą niesprawiedliwość i brak równości wobec samego prawa, co w połączeniu z kulturą nieufności i nieokiełznaną biedą dało podwaliny pod mocną pozycję mafii. Po wyczekiwanym załamaniu się systemu feudalnego chłopci zaczęli działać na własny rachunek. Potrzeba było im jednak kogoś do ochrony ich interesów i właśnie to miejsce idealnie wypełniała mafia, która zapewniała bezpieczeństwo, nie pozwalając na kradzieże i oszustwa.

Początkowo więc mafia służyła lokalnej ludności, miała nieść pomoc, doglądać kontraktów i umów, aby były dla Sycylijczyków jak najbardziej korzystne. Po włoskim zjednoczeniu panowała zasada wyartykułowana przez Gaetano Badalamenti mówiąca wprost o niemożności prowadzenia walki z państwem i konieczności życia w symbiozie<sup>8</sup>. Okres faszyzmu nieco zaburzył swobodne działanie tzw. *disordine controllato* (z wł. kontrolowany nieporządek)<sup>9</sup>. Stosowanie terroru, którego niestety mimo pozytywnych założeń mafii nie można było jej odmówić, było w międzywojennym okresie przewidziane wyłącznie dla włoskich faszystów – ludzi *duce*, czyli samego Benito Mussoliniego. Poszczególne ramiona mafii zostały rozbite, jednak cała jej struktura pozostała. I właśnie ona pomogła w swobodnym lądowaniu alianckich wojsk na terenie Sycylii podczas II wojny światowej. W zamian za współpracę mafijni *capo* dostali od amerykańców czołowe pozycje w powojennych rządowych instytucjach.

## QUASI-PAŃSTWOWA POZYCJA MAFII

Pieniądze pochodzące z handlu narkotykami oraz coraz większa władza, możliwości korumpowania partii rządzących uplasowały działalność mafijną na poziomie quasi-państwa. Stała się ona władzą samą w sobie, bytem, z którym należy współpracować, bo jest to opłacalne. Jednak od początkowego podejścia mafii liberalnej i mającej na celu zarówno swój zarobek, jak i pomoc innym biednym Sycylijczykom w zbudowaniu swojej fortuny, mafia późniejsza przerosła się w twór wymierzający sprawiedliwość niezgodnie z własnym kodeksem moralnym i tak mocno odbiegającym od powszechnie przyjętych norm.

<sup>8</sup> R. Scarpianato, *Mafia e potere*, Mafia d'Italia, 2005, s. 167.

<sup>9</sup> Z. Machelski, *Opozycja w systemie demokracji parlamentarnej. Wielka Brytania, Niemcy, Włochy*, Warszawa 2001, s. 164.

## MAFIJNY NEPOTYZM

Mafia początkowo była organizacją potrafiącą zadbać o swoich członków, o których państwo włoskie ze stolicą w Rzymie zapomniało. Mafijni *capo* wprowadzali na ważne urzędy przekupnych burmistrzów, osiągając tym samym znaczną kontrolę nad Południem włoskim, w szczególności nad Sycylią. O całym procederze wiedziały rzymskie władze, jednak to wszystko było im na rękę, gdyż blokowało rozwój szerzącego się komunizmu na południu kraju. Mafia łączyła się z biznesem i polityką również na Północy – ze względu na migracje ludności z biednego Południa. Współpracowała z rządzącą w kraju chadecją. Całość działalności można jednak wciąż opisać jako współpracę, a przynajmniej z perspektywy mafiosów. Taki charakterystyczny układ sił doprowadził jednak do nieuniknionego rozlewu krwi i wręcz musiał spowodować reakcję ze strony państwa. Mafia została wtedy utożsamiona ze złem, korupcją i praniem brudnych pieniędzy. Przestała być obojętna dla władzy, która zorientowała się, że jej działalność nie jest korzystna dla rządzących (ginęli państwowi urzędnicy i sędziowie), tak samo jak nigdy nie była korzystna dla zwykłych mieszkańców Sycylii, którzy niejako nie mieli innego wyboru, jak działać zgodnie z żądaniami mafijnych bossów.

## WPLYW MAFII NA SPOŁECZEŃSTWO

Według Barisa Cayli'a Messina z Uniwersytetu Camerino wpływ działalności mafijnej na lokalną ludność można spróbować określić poprzez wprowadzenie jej w ramy rozwoju moralnego opracowane przez Lawrence'a Kohlberga. Teoria utrzymuje, że rozumowanie moralne, warunek konieczny dla zachowania etycznego, ma sześć etapów rozwojowych, z których każdy jest bardziej adekwatny do odpowiedzi na dylematy moralne niż jego poprzednik. Fazy rozwoju moralnego Kohlberga możemy podzielić na przedkonwencjonalną, konwencjonalną i pokonwencjonalną. Pierwsza z nich opiera się na orientacji rozumowania moralnego, które jest szczególnie powszechne u dzieci, chociaż dorośli również mogą przejawiać ten poziom rozumowania. Rozumni na tym szczeblu oceniają moralność czynu na podstawie jego bezpośrednich konsekwencji.

Taki też poziom rozumowania swoich czynów według Cayli'a Messina reprezentują wciąż mieszkańcy Sycylii. Zgodnie z jego obserwacjami pierwszy etap fazy przedkonwencjonalnej – posłuszeństwo i karanie – pojawił się wraz z pojawieniem się zjawiska mafii w połowie XVIII w. i był obserwowany na szeroką skalę aż do okresu współczesnej mafii. Jednak strach przed karą ze strony mafiosów jest nadal skuteczny zarówno na obszarach wiejskich, jak i w mia-

stach Mezzogiorno – południowych Włoch. Miejscowa ludność była publicznym świadkiem brutalności, przemocy i wyraźnie widziała, co się dzieje z tymi, którzy nie traktują poważnie mafijnych grózb. Ci ludzie płacili za ten sprzeciw życiem. Niewątpliwie między miejscowymi a mafiosami wyraźnie istnieje nierówna relacja, podobna do tej, jaka istnieje między dzieckiem a jego autorytatywnymi rodzicami.

## STOSUNEK WŁOCHÓW DO MAFII W XXI W.

Wpływ mafii na ludność lokalną jest zauważalny. Działalność przestępczości zorganizowanej na terenie Włoch mieszkańcy regionu Kalabria, będącego pod władaniem mafijnego gangu *ndrangheta*, porównują do Czarnobyli, twierdząc, że zostali otruci przez mafię, która rozprzestrzeniła się jak nowotwór, wcale nie poprzestając wyłącznie na południu Włoch<sup>10</sup>.

Mafia nie ogranicza się w swoich interesach wyłącznie do Południa Italii, choć tam jej działania są najbardziej zauważalne. Na Północy stanowi ona niekiedy temat tabu, podczas gdy na Południu jest codziennością, od której nie da się uciec ani jej ominąć. Nie bez powodu popularne w tej części Włoch jest przysłowie, mówiące, że *usta, które nie mówią... przeżyją*.

Marco Venturi, przewodniczący Confesercenti – organizacji reprezentującej interesy 270 tys. małych i średnich włoskich przedsiębiorców – w jednym z udzielonych wywiadów podsumował, że przez działalność mafijną w 2013 r. na Południu Włoch zbankrutowało ponad 1,8 tys. firm<sup>11</sup>. Zjawisko to tłumaczone jest przede wszystkim koniecznością płacenia haraczy przez sklepy i sklepiki na Sycylii. W razie odmowy zapłaty mafia bez skrupułów podpali, zniszczy czy zdewastuje taki lokal i pojawi się z kolejną propozycją „współpracy”, ale już za znacznie wyższą miesięczną cenę. Dlatego znacznie bardziej opłacalne jest dla przedsiębiorców przystawanie na pierwsze żądania mafii.

Zgodnie z badaniem przeprowadzonym na terytorium Sycylii w 2005 r., w którym mieszkańcom zostało zadane tylko jedno pytanie: *Kto rządzi we Włoszech? Mafia czy państwo*, aż 91% respondentów odpowiedziało, że mafia<sup>12</sup>. Wyniki ankiety okazały się być znamienne dla sycylijskiego społeczeństwa, potwierdziły bowiem to, czego mieszkańcy byli pewni, jednocześnie uświada-

<sup>10</sup> J. Roth, *Europa mafii*, Kraków 2010, s. 21.

<sup>11</sup> *Mafia – największy biznes Włoch*, <https://www.rp.pl/finanse/art12480311-mafia-najwiekszy-biznes-wloch> (dostęp: 25.05.2021 r.).

<sup>12</sup> A. Ingroia, *La mafia tra diritto e politica*, „Questione Giustizia” 2005, s. 118.

mając władzę o skali wciąż istniejącego problemu<sup>13</sup>. Mafioso był, a – jak pokazują wyniki przytoczonej ankiety – nawet w XXI w. bywa, najwyższą władzą nad miejscową ludnością.

## PODSUMOWANIE

Przytoczone ankiety i sondaże pokazują, że mafia nadal stanowi problem, a artykuły kodeksów, konwencji i dyrektyw wskazują, że ustawodawcy poważnie traktują ten problem i starają się go zwalczyć. Nikt nie chce, aby jego kraj stał się kolejną Sycylią; chociaż piękną i niezwykle klimatyczną krainą, to ogromnie skorumpowaną i niestwarzającą wystarczających perspektyw do swobodnego życia dla młodych pokoleń; życia pozbawionego haraczy czy konieczności płacenia za nielegalną ochronę. Aktualnie walka z przestępczością zorganizowaną przejawia się tworzeniem nowych projektów, które mają na celu pokonanie mafii. Projekty te nie mają już rangi głównie krajowej, jak miało to miejsce w przypadku grupy *Antimafia pool*. Obecnie, bardzo słusznie, problemem mafii zajmują się takie grupy jak Europol czy Interpol, który zaplanował na lata 2020–2023 międzynarodowy projekt o nazwie I-CAN (INTERPOL Cooperation Against 'Ndrangheta). Jak wskazuje sekretarz generalny Intrpolu Jürgen Stock: „I-CAN is about building a global early warning system against an invisible enemy”. Potwierdzeniem tego stwierdzenia są rekomendacje Europolu wystosowane w niedawno udostępnionym raporcie<sup>14</sup>. Europol stwierdza, że rodziny i klany mafijne powinny być zidentyfikowane, a sama przynależność do mafijnej grupy musi być uważana za przestępstwo *per se* i być harmonizowana na gruncie przepisów Unii Europejskiej. Europol w raporcie zauważa, że wiele śledztw we Włoszech zostało przeprowadzonych pomyślnie na przestrzeni ostatnich lat. Jednak zważając na międzynarodowe powiązania między grupami przestępczymi, o których była mowa we wcześniejszych akapitach, działalność antymafijna nie może ograniczać się jedynie do operacji prowadzonych w granicach jednego kraju. Niewidzialny wróg jest wszędzie<sup>15</sup>, dlatego walka z nim musi przybierać formę globalną dla najwyższej skuteczności podejmowanych działań.

<sup>13</sup> Z. Machelski, *Mafia i państwo włoskie*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2008, nr 9, s. 136.

<sup>14</sup> Raport Europolu, *Threat Assessment, Italian Organised Crime*, Haga 2013.

<sup>15</sup> „Ndrangheta” to aktualnie jedyna mafia obecna na każdym kontynencie.

**REFERENCES**

- Bielecki T., *Krótką historia mafii sycylijskiej*, Warszawa 2018
- Boucek J., *Ośmiornica, historia mafii sycylijskie*, Gdańsk 1992
- Falcone G. di, Padovani M., *Cose di Cosa Nostra*, Bergamo 1995
- Filipkowski W., *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004
- Gambetta D., *Mafia sycylijska: prywatna ochrona jako biznes*, Warszawa 2009
- Ingroia A., *La mafia tra diritto e politica*, „Questione Giustizia” 2005
- Lodato S., *Venti anni di mafia*, Mediolan 1998
- Machelski Z., *Mafia i państwo włoskie*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2008, nr 9
- Machelski Z., *Opozycja w systemie demokracji parlamentarnej. Wielka Brytania, Niemcy, Włochy*, Warszawa 2001
- Paoli L., *Mafia Brotherhoods, Organized Crime, Italian Style*, Nowy Jork 2003
- Raport Europolu, *Threat Assessment, Italian Organised Crime*, Haga 2013
- Rau Z., *Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie*, Kraków 2002
- Roth J., *Europa mafii*, Kraków 2010
- Scarpianato R., *Mafia e potere*, Mafia d'Italia, 2005
- Webster M., *Mafia. Historia cosa nostry*, Warszawa 2010